

Област Монтана

▶ Население (2020)	126 198
▶ Територия (кв.км)	3635,6
▶ Брой на населените места	130
▶ Дял на населението в градовете (%)	63,7

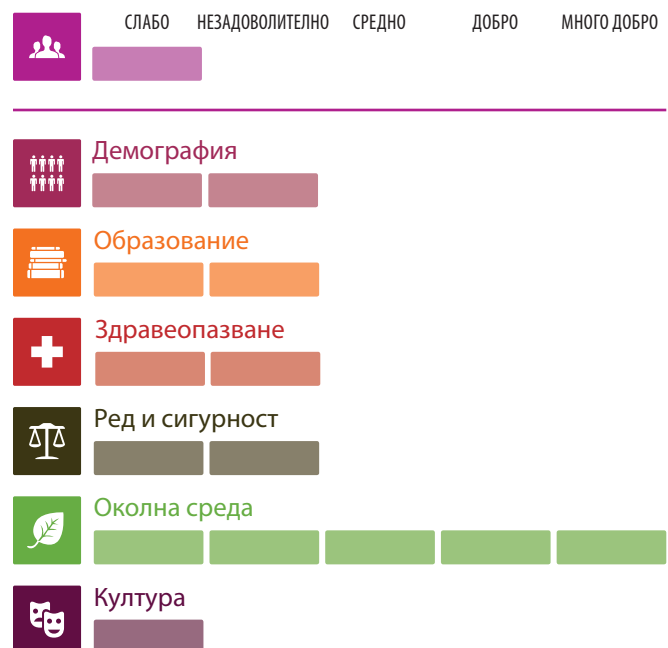
Монтана е сред областите с най-ниски доходи и стандарт на живот, което предопределя и високия дял на бедност в областта. Икономическата активност в областта отбелязва най-големия ръст в страната, но нарастването ѝ е съпроводено едновременно от най-значителния в страната ръст на заетостта и на безработицата, въпреки че коефициентите им остават значително по-неблагоприятни от средните. Инвестиционната активност в областта е сравнително слаба, но усвояването на европейски средства – относително високо. Монтана е с най-нисък дял на автомагистралите и първокласните пътища. Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е второто най-ниско в страната. Самооценките на местните администрации за развитието на електронното правителство продължават да изостават.

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Резултатите на учениците са изключително ниски и през 2021 г. Дяловете на второгодниците и на напусналите основното и средното образование намаляват. Достъпът до лекари в областта е сравнително висок. Натовареността на наказателните съдии в областта е значително по-ниска от средната за страната, което се отразява и на бързината на правораздаването. През 2020 г. Монтана е областта с най-много регистрирани престъпления. Основни причини за доброто представяне в сферата на околната среда са ниският обем на емисиите на въглероден диоксид в атмосферата, както и този на битовите отпадъци и тяхното управление. Културният живот в област Монтана е слабо интензивен.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ ■■■

Доходи и стандарт на живот ■■

Монтана е сред областите с най-ниски доходи и стандарт на живот. Брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства, но ръстът му е двойно по-нисък от средния за страната и стойността му остава сравнително ниска – 9,5 хил. лв. (при 17,2 хил. лв. в страната) през 2019 г. Заплатите и доходите също се повишават, но са относително ниски. Брутната годишна средна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение достига 11,2 хил. лв. (при 15,2 хил. лв. в страната), а доходът на лице от домакинството – 4,6 хил. лв. (при 6,0 хил. лв. в страната).

Тези показатели предопределят и високите нива на бедност в областта. Монтана е областта с най-висок дял на населението, живеещо под линията на бедност – 47,4% (при 22,6% в страната). Делът на населението, живеещо с материални лишения, пък е 22,7% (при 19,9% в страната) през 2019 г.

Пазар на труда ■■■

Неблагоприятните тенденции на местния пазар на труда поставят Монтана на предпоследно място в тази категория през 2020 г. (само преди област Търговище). Икономическата активност в областта отбелязва най-високия ръст в страната (7,6 пр.п. при намаление от 0,6 пр.п. в страната) за 2020 г. и за първи път коефициентът е по-висок от средния, достигайки 76,2% (при 73,7% в страната). Нарастването на икономическата активност е съпроводено едновременно от най-високия в страната ръст на заетостта и на безработицата. Коефициентът на заетост нараства значително с 3,9 пр.п. (при спад от 1,6 пр.п. в страната), но ниската база поставя отново областта на последно място със заетост от 52,1% (при 68,5% в страната). Коефициентът на безработица пък се повишава с 3,7 пр.п. (при 1,0 пр.п. в страната) и продължава да е най-високият в страната с 24,1% (при 5,2% в страната).

Предизвикателство пред пазара на труда остава ниската образованост на работната сила. Делът на населението на възраст 25–64 години с висше образование е най-ниският в страната – 11,3% (при 29,2% в страната), а с основно и по-ниско образование – сред най-високите – 28,2% (при 16,9% в страната).

Коефициентът на демографско заместване като съотношение на населението на възраст 15–19 години към това на 60–64 години продължава да намалява и достига 65,5% (при 67,1% в страната). Това означава, че на всеки 100 души, на които им предстои да излязат от пазара на труда през следващите няколко години, отговарят 65 младежи, на които им предстои вливане в работната сила.

Инвестиции и икономика ■■■

Инвестиционната активност в областта е сравнително слаба и през 2019 г. Броят на предприятията спрямо населението е сред най-ниските в страната – 36 на 1000 души (при

61 на 1000 души в страната). Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи нарастват малко, но също остават сред най-ниските – 1,2 хил. лв./човек от населението (при 3,2 хил. лв./човек в страната). Монтана е и сред областите с най-нисък обем на преките чуждестранни инвестиции на човек от населението – 280 евро (при 3,7 хил. евро в страната).

Въпреки това обемът на произведената продукция в областта нараства значително, но остава далеч от средните нива – 15 хил. лв./човек (при 28 хил. лв./човек в страната).

Усвояването на европейски средства в област Монтана е сравнително високо. Към 15 юни 2021 г. стойността на изплатените суми на бенефициенти по оперативните програми достига 2439 лв./човек от населението (при 2217 лв./човек в страната). В рамките на областта най-много са изплатените средства в община Монтана (3927 лв./човек).

Инфраструктура ■■■

Гъстотата на пътната и железопътната мрежа в областта е около, но под средната за страната. Същевременно Монтана е с най-нисък дял на автомагистралите и първокласните пътища – 9,1% (при 18,5% в страната) през 2019 г. Едва 28,9% от пътната настилка е в добро състояние (при 41,4% в страната).

Достъпът на домакинствата до интернет намалява значително и е сред най-ниските в страната през 2020 г. – 58,2% (при 78,9% в страната).

Местни данъци ■■■■■

Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е второто най-ниско в страната (след това в област Видин) през 2021 г. Средната стойност на данъка върху превозните средства е най-ниският в страната, на данъка върху търговията на дребно – вторият най-нисък, а на данъка върху недвижимите нежилищни имоти на юридическите лица – третият. Размерите на местните данъци върху прехвърлянето на собственост и върху таксиметровия превоз също са значително по-ниски от средните.

Администрация ■■■■

Самооценките на местните администрации за предоставянето на услуги на „едно гише“ са близки от средните за страната, но тези за развитието на електронното правителство продължават да изостават и през 2021 г.

Рейтингът за прозрачността на органите на местното самоуправление нараства, но леко, през 2021 г. и за първи път е по-нисък от средния за страната. В рамките на областта най-висока оценка за прозрачност получават общините Бойчиновци и Вълчедръм.

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ ■

Демография ■■■

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Коефициентът на естествен прираст намалява рязко до $-18,2\%$ (при $-9,5\%$ в страната) и е вторият най-нисък в страната (след този в област Видин) и през 2020 г. Общата тенденция към завръщането на населението в почти всички области е валидна и в област Монтана и коефициентът на механичен прираст за първи път е положителен със стойност от $5,4\%$. Това леко подобрява коефициентите на възрастова зависимост в областта, но нивата им остават силно неблагоприятни. През 2020 г. съотношението на населението на над 65 години към това на 0–14 години е $194,5\%$ (при $150,6\%$ в страната), а към това на 15–64 години – $44,1\%$ (при $34,1\%$ в страната).

Сравнително малка част от жителите на областта живеят в градовете – $63,7\%$ (при $72,9\%$ в страната), а гъстотата на населението е относително ниска – 889 души/кв.км (при 1506 души/кв.км в страната).

Образование ■■■

През последните години коефициентът на записване на населението в V–VIII клас изостава спрямо средните за страната стойности. През 2020 г. той е 83% (при 87% в страната). Дяловете на второгодниците и на напусналите основното и средното образование намаляват, но остават над средните. Същевременно съотношението между учителите и учениците намалява, но продължава да е малко над средното – 88 преподаватели на 1000 ученици (при 87 на 1000 ученици в страната).

Резултатите на учениците от област Монтана са изключително ниски и през 2021 г. Средният успех на националното външно оценяване по математика след VII клас се повишава и достига $30,1$ т., но остава далеч от средните за страната $37,9$ т. Средната оценка на матурата по български език и литература в областта пък е най-ниската в страната (заедно с тези в областите Ямбол и Силистра) – „Добър“ $3,94$ (при „Добър“ $4,21$ в страната). Все пак Монтана отново може да се похвали със сравнително нисък дял на слабите оценки, които са под 6% (при 7% в страната).

В област Монтана няма университети или филиали на такива.

Здравеопазване ■■■

Достъпът до лекари в областта е сравнително висок и през 2020 г. Един местен общопрактикуващ лекар се грижи средно за 1502 души от населението (при 1737 души на лекар в страната). Броят на лекарите специалисти спрямо населението пък е близък, макар и по-нисък, до средния за страната.

Броят на леглата в многопрофилните болници в област Монтана нараства и остава значително по-висок от средния за страната с $6,93$ легла на 1000 души от населението (при $5,52$ легла на 1000 души в страната).

Коефициентът на детска смъртност в областта се повишава рязко и през 2020 г. е двойно по-висок от средния за страната. Много повече са и преминалите за лечение болни – 204 на 1000 души (при 138 на 1000 души в страната).

Ред и сигурност ■■■

Натовареността на наказателните съдии в областта е значително по-ниска от средната за страната, което се отразява и на бързината на правораздаването през 2020 г. Един местен съдия разглежда средно по $5,6$ наказателни дела месечно (при $8,6$ дела месечно на съдия в страната), а делът на делата, приключили в 3-месечен срок, е 92% (при 90% в страната). Същевременно обаче делът на висящите наказателни дела остава сравнително висок – 13% (при 11% в страната).

През 2020 г. Монтана е областта с най-много регистрирани престъпления срещу личността и собствеността. Броят на престъпленията достига $13,8$ на 1000 души от населението (при $9,9$ на 1000 души в страната). Въпреки това делът на разкритите престъпления е по-висок от средния – $54,1\%$ при $52,1\%$ в страната.

Околна среда ■■■■■■■■

Представянето на област Монтана в сферата на околната среда е много добро. Основни причини за това са ниският обем на емисиите на въглероден диоксид в атмосферата, както и този на битовите отпадъци и тяхното управление. През 2018 г. образуваните битови отпадъци в областта са 268 кг/човек годишно (при 409 кг/човек в страната), а 95% от тях се предават за третиране и рециклиране (при 71% в страната).

Сравнително ниският дял на градското население обяснява и относително малкият дял на жителите на областта, живеещи в селища с обществена канализация ($61,3\%$ при $76,4\%$ в страната), както и с такава, свързана с пречиствателни станции за отпадъчни води ($35,6\%$ при $64,6\%$ в страната) през 2019 г.

Култура ■

Културният живот в област Монтана е слабо интензивен и през 2020 г. Пандемията и ограничаването на културните мероприятия в страната почти не се отразяват на посещенията на кината в областта. Те намаляват с 1% , но броят им спрямо населението остава сравнително нисък – 96 на 1000 души в населението (при 190 на 1000 души в страната). Намалението на посещенията на местните музеи е подобно на средното за страната, но и те продължават да са сред най-ниските с 67 на 1000 души (при 322 на 1000 души в страната). От 2015 г. насам в областта няма библиотека, която да е достатъчно голяма, за да влиза в официалната статистика на НСИ.

Ключови показатели за област Монтана

Индикатори на икономическото развитие	2018	2019	2020	Средно за страната
БВП на човек от населението (лв., текущи цени)	9033	9522	n.a.	17 170
Средногодишен доход на лице от домакинството (лв.)	4507	4644	n.a.	6013
Средна годишна брутна заплата на нает (лв.)	10 129	11 165	n.a.	15 209
Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за страната (%)	45,7	47,4	n.a.	22,6
Коефициент на заетост на населението на 15–64 години (%)	52,2	48,2	52,1	68,5
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече години (%)	15,3	20,4	24,1	5,2
Дял на населението с основно и по-ниско образование на 25–64 години (%)	25,6	30,3	28,2	16,9
Дял на населението с висше образование на 25–64 години (%)	12,6	10,0	11,3	29,2
Произведена продукция (лв./човек)	13 048	14 982	n.a.	28 027
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (лв./човек)	1157	1201	n.a.	3155
Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване (евро/човек)	274	280	n.a.	3655
Дял на домакинствата с достъп до интернет (%)	67,8	78,0	58,2	78,9
Дял на пътната настилка в добро състояние (%)	30,5	28,9	n.a.	41,4
Гъстота на пътната мрежа (км/100 кв.км територия)	17,1	17,2	16,9	17,9
Рейтинг за активна прозрачност на ПДИ за органите на местното самоуправление (%)	73,0	71,0	72,0	73,2

Индикатори на социалното развитие	2018	2019	2020	Средно за страната
Коефициент на естествен прираст на населението (‰)	-14,0	-14,5	-18,2	-9,5
Коефициент на механичен прираст на населението (‰)	-5,7	-6,1	5,4	4,4
Среден успех от матурите по БЕЛ*	3,95	4,15	3,94	4,21
Среден успех на изпита по математика след VII клас (в точки)*	25,2	27,8	30,1	37,9
Нетен коефициент на записване на населението в V–VIII клас (%)	82,9	81,1	83,0	86,5
Брой на преподавателите в основното и в средното образование на 1000 ученици	84	90	88	87
Дял на здравноосигурените лица (%)	87,2	88,8	87,7	88,7
Население на един общопрактикуващ лекар (брой хора)	1505	1443	1502	1727
Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността на 1000 души	12,2	13,1	13,8	9,9
Натовареност по щат на наказателните съдии (дела/месец)	6,3	7,7	5,6	8,6
Дял на населението с достъп до обществена канализация (%)	59,9	61,3	n.a.	76,4
Образувани битови отпадъци на човек от населението (кг/човек/година)	268	n.a.	n.a.	409
Дял от битовите отпадъци, предадени за третиране и рециклиране (%)	95,3	n.a.	n.a.	70,9
Посещения в кината на 1000 души от населението	0	97	96	190
Посещения в музеите на 1000 души от населението	138	155	67	322

* Данните се отнасят за учебната 2020/21 година, а матурите са проведени през 2021 г.